Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

Ze vzpomínek Samuela Putermana

Během několikaměsíční existence ghetta bylo přejití ulice či pár kroků pro citlivé lidi těžkým zážitkem. Ne všichni si v ulicích ghetta zvykli na nouzi […] v nejrůznější podobě. Žebráci představovali sami o sobě postavy, jaké by nestvořil nejfantastičtější film.

Známá byla rodina z Lodži, která z počátku čítala osm osob. Jejich celým jměním byly dva dětské kočárky, v jednom vozil on tři děti a ve druhém ona dvě. Tlačili vozíky [krajem] vozovky a zpívali staré židovské písničky. Měli moc krásné hlasy. Ona zpívala, on zpíval, doprovázelo je šest dětských zpěváčků, pak byli čtyři, později byli tři, zmizel jeden kočárek, zmizely boty i zbytky svrchních šatů. Nakonec rodinu tvořily dvě osoby a jeden kočárek. On a ona, ležící v dětském kočárku. Bylo jí třicet devět, ale vypadala na sto, ležela v kočárku a přizvukovala mužovi. Zpívali stejné písničky, dostávali stejné groše jako v minulém roce.

Další známou postavou, která se vymykala z šedé masy umírajících mezi domovními zdmi, byl Nuchem Lejbkorn. Před válkou vlastnil dům, měl obchod ve Skierniewcích, ženu a pět dětí. Němci ho vysídlili do Varšavy. Za pár měsíců se stal chudákem. Žena mu umřela na tyfus. Tentýž týden mu zemřelo nejstarší dítě. Z podnájmu přesídlili do útulku pro bezdomovce o odtamtud na ulici. Chodili po ulicích ghetta. Tři děti se přidržovaly cárů jeho šatů, čtvrté nosil vysoko na zádech. Chodili a zpívali stále jednu židovskou písničku. „Ich dank dir Got, az ich bin

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

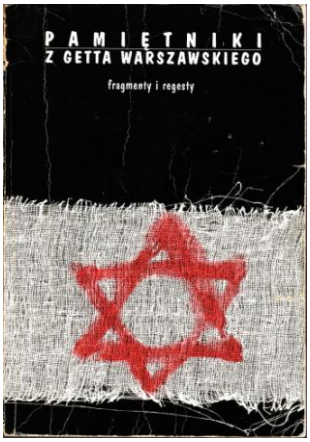
a id“. Pak zemřely děti hladem. A on byl ještě silný, ještě chodil, i když nohy měl už napuchlé. Přišlo jaro a on stále chodil, pak zima, byl už bez bot, bez šatů. Zůstala mu peřina, ve které chodil obvázaný šňůrami s rukama uvnitř. Ze spodní části peřiny vyčnívaly odporně napuchlé nohy, z vrchní malá vyschlá, žlutou kůží potažená tvář, zakončená špičatou bradkou. Z peřiny se sypalo peří. Kolemjdoucí mu proto na vždy ucpaných ulicích zajistili široký průchod. Ten či onen mu vhodili pár grošů do plechovky zavěšené na šňůrách a on kráčel středem zástupů, spokojený a s úsměvem idiota či mudrce zpíval vždy písničku „Ich dank dir Got, az ich bin a id“.

Anebo druhý idiot zpívající písničku jen o dvou slovech „Mám hlad“. Zpíval ta dvě slova na melodie waltzu i foxtrotu – neuměl zpívat, zato tančil do taktu a neustále opakoval dvě slova – „mám hlad“. [Celkový obraz] dokreslovali ležící podél zdí, jejichž slabé hlasy nedoléhaly k uším kolemjdoucích, zato (oni) zraňovali oči citlivých obrazem své příšerné nuzoty.

Zato král varšavských žebráků „Ale glajch“ chodil sytý, veselý a udělal kariéru. Měl nápady, uměl se oblékat, byl stále novou a s oblibou vídanou [atrakcí] pro čumily. Objevoval se na ulicích v různých převlecích, které rychle komentoval pro všechny srozumitelným vtipem. Oblékl si dámskou sukénku? Protože nemám ženu, jsem dnes mojí ženou, dobré, ne? Oblékl si plavky a tvrdil, že chodí po pláži, dobré, ne? Pár dní chodil ve fraku, protože se účastní obecního zasedání nebo schvalovacího odboru, dobré, ne? Byl tak populární, že ředitelství „Melody Palace“ uvedlo revui s názvem

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

„Ale glajch". Roli Rubinštejna hrál Minowicz. A ve finále se zjevil oděný do fraku nejpopulárnější blázen ghetta […]

Text Samuela Puttermana **"Getto warszawskie"** (strojopis v polštině, 257 stran) byl publikován v knize "Pamiętniki z Getta Warszawskiego - fragmenty i regesty", Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, druhé doplněné a rozšířené vydání. Překlad do češtiny Petr Šimíček.

Samuel Puterman

Autor vzpomínek byl funkcionářem Pořádkové služby (SP), do výbuchu varšavského v roce 1944 se ukrýval u polské rodiny Piotrowských, v době povstání pobýval ještě ve Varšavě. Byl vězněn v koncentračních táborech v Sachsenhausenu a Oranienburgu. Po osvobození se vrátil do Varšavy a vzápětí emigroval do Francie. V roce 1955 zemřel Samuel v Paříži, bylo mu čtyřiačtyřicet let. Jeho sestra Irena Barbara rovněž přežila válku a žije v Kanadě.

Putermanovy vzpomínky zachycují momenty ze života ghetta od vzniku po ukončení deportací jeho obyvatel do vyhlazovacího tábora v Treblince.

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

Mimo kilkunastomiesięcznego trwania getta przejście przez ulicę choć parę kroków dla ludzi wrażliwych było dotąd ciężkim przeżyciem. Nie wszyscy przyzwyczaili się do nędzy [...] w różnorodnej postaci na ulicach getta. Żebracy przedstawiali sobą typy, jakich nie stworzył najbardziej fantastyczny film.

Znana był łódzka rodzina, składająca się na początku z ośmiu osób. Ich całe mienie to były dwa wózki dziecinne, na których on woził troje dzieci, a ona dwoje na drugim. Pchali wózki [bokiem] jezdni i śpiewali stare, żydowskie piosenki. Mieli bardzo ładne głosy. Ona śpiewała i on śpiewał, wtórowało im sześć dyszkancików dziecięcych, potem były cztery, potem było troje i znikł jeden wózek i znikły buty i resztki wierzchniego odzienia. Ostatnio rodzina składała się z dwóch osób i jednego wózka. On i ona leżąca w dziecięcym wózku. Miała lat 39, a wyglądała na sto, leżała w wózku i wtórowała mężowi. Śpiewali te same piosenki, dostawali te same grosze co w zeszłym roku.

Drugim znanym typem, wyróżniającym się z szarej masy umierających pod murem domów był Nuchem Lejbkorn. Przed wojną był właścicielem domu, w Skierniewicach miał sklep, żonę i pięcioro dzieci. Niemcy wysiedlili go do Warszawy. W parę miesięcy stał się nędzarzem. Żona umarła na tyfus. W tym samym tygodniu umarło najstarsze dziecko. Z pokoju sublokatorskiego przeniósł się do punktu [11], stamtąd na ulicę. Chodzili po ulicach getta. Troje dzieci czepiało się resztek ubrania, czwarte nosił wysoko na barkach. Chodzili i śpiewali tylko jedną piosenkę żydowską. „Ich dank dir Got, az ich bin a id". Potem dzieci zmarły z głodu. A on był jeszcze silny, jeszcze chodził, choć nogi miał już spuchnięte. Przyszła jesień, a on wciąż chodził, potem zima, był już bez butów, bez odzienia. Pozostała mu pierzyna, w której chodził obwiązany sznurami z rękami w środku. Z dołu pierzyny wystawały potwornie spuchnięte nogi, z góry mała zasuszona, żółtą skórą obciągnięta twarz okolona spiczastą bródką. Z pierzyny sypało się pierze. Przechodnie robili mu za to szerokie przejście na zawsze zatłoczonych ulicach. Ten i ów rzucał parę groszy do puszki umieszczonej na sznurach, a on kroczył środkiem tłumów, zadowolony, z uśmiechem na ustach idioty czy mędrca i śpiewał zawsze piosenkę „ich dank dir Got, az ich bin a id".

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

Albo drugi idiota śpiewający piosenkę tylko o dwóch słowach „Jestem głodny". Śpiewał te dwa słowa na melodię walca i fokstrota — nie umiał śpiewać, za to tańczył do taktu i wciąż powtarzał dwa słowa „jestem głodny". [Obrazu] dopełniali ci leżący pod ścianami, których słabe głosy nie dochodziły do uszu przechodniów, za to raniły oczy wrażliwych ogromem swej potwornej nędzy.

A za to król warszawskich żebraków „Ałe glajch" chodził syty i wesoły, zrobił karierę. Miał swoje pomysły, umiał się ubierać, był wciąż nową i mile widzianą [atrakcją] dla gapiów. Ukazywał się na ulicy w różnych strojach, których okoliczność tłumaczył szybko przez wszystkich powtarzanym dowcipem. Włożył damską sukienkę? Bo nie mam żony, dziś jestem moją żoną, dobre co? Włożył spodenki kąpielowe i twierdził, że chodzi po plaży, dobre co?

Parę dni chodził we fraku, bo bierze udział w posiedzeniu gminy lub wydziału aprowizacji, dobre co? Tak był popularny, że kierownictwo „Melody Palace" wystawiło rewię pod tytułem „Ałe glajch". Rolę Rubinsztejna grał Minowicz. A w finale ukazał się we własnej osobie ubrany we frak najpopularniejszy wariat getta [...]

Z pamiętnika Samuela Putermana,
nr 27, s. 10–13.

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

Samuel Puterman

Getto warszawskie

nr 27, maszynopis w jęz. polskim, 257 s.

Autor pamiętnika był funkcjonariuszem Służby Porządkowej. W końcowej fazie pracy nad tym tekstem udało się ustalić, iż do wybuchu powstania warszawskiego w 1944 r. Samuel Puterman ukrywał się u państwa Piotrowskich (ul. Orla 13 m. 42)[15]. Przebywał także w Warszawie w czasie powstania 1944 r. Więziony był w obozach koncentracyjnych Sachsenhausen i Oranienburg.

Zakres tematyczny pamiętnika Putermana jest szeroki. Porusza w nim wiele zagadnień z życia w dzielnicy od momentu jej utworzenia do zakończenia deportacji ludności getta do obozu zagłady w Treblince.

Wiele wątków, zarówno natury osobistej, jak i ogólnej stanowi źródło istotnych informacji o koszmarnym życiu w getcie, o wegetacji jednostki i o walce dla ocalenia własnego życia oraz o zmaganiach dla ratowania swoich bliskich, a kiedy to okazało się niemożliwe — o pragnieniu szybkiej śmierci.

Jedna z kobiet, wspomniana na kartach pamiętnika, Irena, dowiedziawszy się o śmierci swojej matki, rzekła: „Moja mama już nie żyje, zabili ją jak psa na ulicy. Dziękuję Ci Boże za to, żeś oszczędził jej długiej drogi śmierci".

Autor pamiętnika był dobrze zorientowany w systemie funkcjonowania Rady Żydowskiej, Służby Porządkowej, Urzędu do Walki z Lichwą tzw. Trzynastki[16] oraz w działalności szopów. Podaje także wiele informacji o środowisku artystycznym i o imprezach kulturalnych organizowanych w getcie. Najwięcej jednak uwagi poświęcił akcji wysiedlenia mieszkańców getta do obozu zagłady (lipiec–wrzesień 1942 r.) oraz tragicznym scenom rozgrywającym się na Umschlagplatzu w oczekiwaniu na odprawienie transportu. Naświetla także sposób organizowania oraz udział członków SP w blokadach, charakteryzuje kierowników Służby Porządkowej: Józefa Szeryńskiego, Jakuba Lejkina i Władysława Szmerlinga.

Po wyzwoleniu Samuel Puterman powrócił do Warszawy, a następnie wyemigrował do Francji. Jego siostra Irena Barbara także przeżyła wojnę i mieszka w Kanadzie. Na listy autora opracowania odpowiedziała pod koniec 1988 r. informując, że Samuel Puterman, w wieku 44 lat zmarł w Paryżu w 1955 r..

Pamiętnik autor sam przekazał do ŻIH.

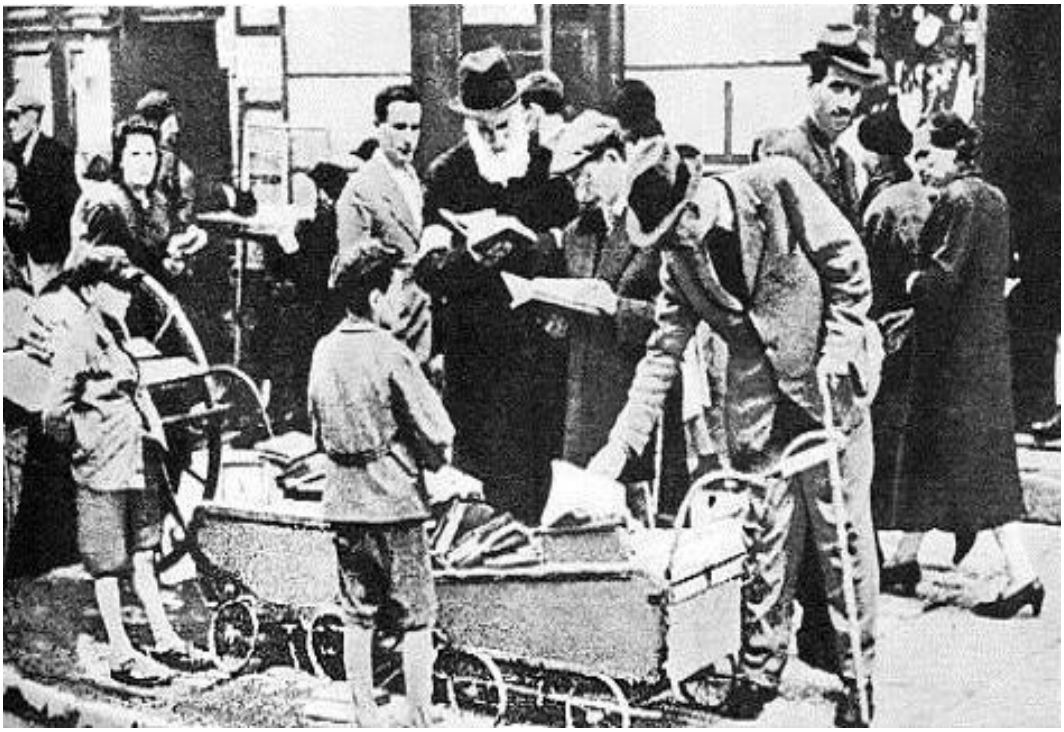
Tekst Samuela Puttermana „**Getto warszawskie**" (maszynopis w języku polskim, 257 stron) został opublikowany w książce „Pamiętniki z Getta Warszawskiego - fragmenty i regesty", Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, poprawione i rozszerzone drugie wydanie.

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

I. fotografie / zdjęcie

II. fotografie / zdjęcie

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

III. fotografie / zdjęcie

Práce s textem a fotografiemi

Učitel může rozdat studentům text vzpomínky Samuela Putermana a tři fotografie z ghetta.

1) zkus vymyslet název pro každou fotografii
2) popište, jakou situaci podle vás zachycují
3) v čem se Putermanovy vzpomínky a fotografie překrývají – motivy, situace, postavy, předměty atd.
4) na základě svých postřehů ve skupině najdi základní rozdíly mezi životem lidí v ghettu a mimo něj
5) vzpomeňte si na výuku o středověkých ghettech – v čem se nacistická od těch starých zásadně lišila?

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů Česko-polského fóra.

Praca z tekstem i zdjęciami

Nauczyciel może rozdać uczniom tekst wspomnień Samuela Putermana i trzy zdjęcia z getta.

1) Spróbuj wymyślić tytuł dla każdego zdjęcia

2) Jaką sytuację opisuje zdjęcie?

3) Czy wspomnienia Putermana można zilustrować tymi zdjęciami - motywy, sytuacje, postacie, przedmioty itp.?

4) Pracując w grupie znajdź główne różnice między życiem w getcie i poza nim

5) Czy życie w gettach nazistowskich różniło się zasadniczo od sytuacji Żydów zamieszkujących w gettach z czasów średnioweicza?

- základní informace o ghettu ve Varšavě v polštině a angličtině

http://warszawa.getto.pl/

- fotografie, filmy a vzpomínky pamětníků (ghetto ve Varšavě)

http://wn.com/warsaw_ghetto_archival_footage__warszawskie_getto

- informace o varšavském ghettu v češtině

http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/varsava

- podstawowe informacje na temat getta w Warszawie w języku polskim i angielskim:

http://warszawa.getto.pl/

- fotografie, filmy i wspomnienia świadków (getto w Warszawie)

http://wn.com/warsaw_ghetto_archival_footage__warszawskie_getto

- informacje o getcie warszawskim w języku czeskim

http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/varsava